

הדומה בלגראד לירושלים?

גיני לבל

Belgrad.

בלגרד במאה הי"ח בין הביוגרפיות הסרביות מהמתצית הראשונה של המאה הט"ו מצויה גם ביוגרפיה יוצאת-דופן של אחד מעריצי סרביה באותה התקופה, העריץ סטפן לאזארביץ'.¹ ייחודה של ביוגרפיה זו, ביחס לכל הגיוגרפיה — תיאורי חיי השליטים כ'קדושים' — הנפוצות בתקופה האמורה, בהיקף היריעה המוצגת בה. ענייננו להלן יתמקד בקטע שבו משווה הכותב את העיר בלגראד לירושלים, שאותה הכיר מקרוב מביקוריו הרבים.

בשנת 1403 נחתם הסכם ואסאלי בין ההונגרים לבין לאזארביץ'. הנסיכות הסרבית שימשה כעין חיץ בין ההונגרים לבין האימפריה העות'מאנית, שהחלה בכיבושיה בחלק זה של אירופה. שליטת הסרבים על בלגראד נסתיימה כעבור 24 שנים, כמות לאזארביץ' כשנת 1427, ובלגראד עברה שוב

70

1 סטפאן לאזארביץ' היה בנו של הנסיך לאזאר, שנהרג בקרב נגד הסולטאן מוראט בשדה קוסובו, בשנת 1389. באותו קרב נהרג גם הסולטאן.

לידי ההונגרים. 13 שנה לאחר מכן שמו התורכים מצור על בלגראד בפעם הראשונה, ומאז ניסו פעמים רבות לכבושה. עד שלבסוף הצליחו בכך ב-29 באוגוסט 1521. לאזארביץ' שלט במדינתו ביד רמה, ועם זאת פעל רבות, ובתקופה קצרה הקים את בלגראד בירתו. הוא הזמין לארמונו אנשים בעלי שם, ושלח אותם לשליחויות שונות לערי אירופה והמזרח. אחד מהבולטים ששהו בארמונו היה קונסטנטין, המכונה פילוסוף. קונסטנטין פילוסוף נולד במחצית השנייה של המאה ה-17. יש סברה שנוולד בבולגריה. הוא שלט בשפות רבות, ביניהן יוונית, רוסית ותורכית, אך לרוב כתב בסלאווית העתיקה, והיה בקיא מאוד גם בהיסטוריה ובגאוגרפיה. בארמונו של סטפן שימש לא רק כמורה מקצועי אלא גם כעין דיפלומט נודד. כמותו של לאזארביץ' דרש ממנו הפטריארך ניקון לכתוב על חייו ופועלו של השליט. קונסטנטין נענה לדרישה, אך חרג כאמור מהמסורת הנפוצה של כתיבת חיי שליטים. הוא צייר גם מה שקדם לתקופתו, וכתב על שושלת הסרבים עד לסטפן. בכך נודע לכתביו ערך רב בהיסטוריוגרפיה הסרבית. קונסטנטין אף השאיר תיאור גאוגרפי של סרביה, וכתב גם על החי והצומח, על מכרות ואוצרות טבע אחרים ועל יופיה של הארץ. הוא תיאר גם את מאורעות הימים ההם שאותם ראה בשליחויותיו או ששמע עליהם, כגון כיבושיו של השליט המונגולי טאמרלאן (1336-1405). פרק שלם הקדיש לבלגראד והשווה אותה, כאמור, לירושלים. המקור כתוב בשפה הסלאווית העתיקה.²

2 מובא כאן מן התרגום לסרבית-קרואטית שנעשה בידי ד"ר לאזאר מירקוביץ'. ראה — Konstantin Filozof, 'Opis grada Beograda i uporedjenje Beograda sa Jerusalimom', *Stare Srpske Biografije XV i XVII Veka*, Beograd, 1936, pp. 83-86

מבצר בלגרד מצדו
הדרומי (1688)

תיאור העיר בלגראד והשוואתה לירושלים

זה האיש [לאזארביץ] לא שקט, אלא כפי שנאה לבעל אומץ-לב, קיבל על עצמו את העיר האמורה [בלגראד], שהיתה מן הערים הקדומות הגדולות, במקום יפה להפליא – כפי שחזרנו ואמרנו פעמים מספר – כמקומות מעטים בתבל; מקום בעל נוף מרהיב. והאוניות פרשו כנפידן בנמל הקיסר, ובעיר מבצרים ממבצרים שונים, ולתוכה יובאו מזונות מכל הסוגים. בשום מקום לא יוכלנו לדמות לנו תופעה דומה, לא יוכלנו למצוא מקלט כזה, לא בגישה בדרך הנהר או היבשה. ואפילו רבבות רבים ישימו עליה מצור, יכולה התגבורת לבוא אליה, ויכולים מגיני המבצר להכין את עצמם בפנים לקראת הסתערות פתאומית החוצה... הנאמרו דברים כאלו על עיר מן הערים? והשליט ראה בעיניו והבין בעיני רוחו, עשה במהירות ככל משאלות לבו. ומי יש לאל דו להביע ולתאר את מראיה ויפיה ושובה (של בלגראד) ומה רבות חומות שבנה למען היושבים בעיר ומחוצה לה? ואפשר להמליץ עליו את דברי שלמה על ירושלים, שמרוב בנייניה נפרש צל על סביבתה, והיא כערי בבל החזקות והרמות, וסלעים יש בה וגנים תלויים, ובעלותו על הגבעה אמר הרם והנישא [שלמה]: 'הלא בניתי כל זאת ביד חזקה ובורוע נטויה'.¹ מראיה נאה מיתר ערי הקיסר... העיר הזאת [בלגראד] היא לאמיתו של דבר בנויה על שבע גבעות. ודומות במראיהן העיר הגדולה והיפה ההיא [בלגראד] וציון של ירושלים העילית, שעליה אומר הנביא: 'צילי מאד, בת-ציון, הריעי בת ירושלים, הנה מלכך יבוא לך צדיק'.² והגבעה השנייה היתה על שפת הנהרות ונמלה הוא לאוניות בצדה הצפוני של העיר הגדולה, הדומה לירושלים התחתית, ששאפה להתרחב מזרחה, כנאמר: 'כי בתבל לא ראינו דומה לירושלים'. על העיר הזאת [בלגראד] איש לא יאמר דבר, אלא שאין לה יליאון. אך זו העיר במקום יליאון יש לה נהר גן-עדן, הזורם מזרחה.³ בעיר הזאת הכול דומה למרגלות ציון, שם נמצא קבר

1 על-פי תהלים קלו יב.
2 זכריה ט ט.
3 קונסטנטיין משווה את נהר הדנובה (Donau, Dunav), הוא נהר גן-עדן, הזורם מזרחה, לעמק איילון (Jeleon). בעיני רוחו ראה את נחל קדרק כנהר הסאווה (Sava), ויבלו הגדול של נהר הדנובה. נהר הסאווה מתחבר לדנובה ליד בלגראד, ושניהם מקיפים את העיר משלוש עבריה, כך שהיא נראית כעין חצי-אי.

התחייה. והגבעה השלישית היא במקום שבו נמצא נמל לאוניות הקיסר, שם ישנם גם מבצרים רבים. הגבעה הרביעית היא מגדל גדול, הדומה לבית דוד, עם הפירות סביב לה, ומבניה ומקומותיה. הגבעה החמישית היא כאשר עוברים את זאת, ובה מחבואים של הקיסר. והגבעה השישית היא מזרחה ממנה, עם מגדל החוצה בין שני המבצרים, כדברי שלמה: 'כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות אלף המגן תלוי עליו כל שלטי הגברים'.⁴ כעין פלא יוצא-דופן נראית היא ממרחקים, מבוצרת בחומותיה. הגבעה השביעית היא במערב ובה מתנשא ארמונו השני של הקיסר. ודרכו עבר זה המבורך⁵ אל האוניות בדרכי סתר.

והעיר העילית יש לה ארבעה שערים גדולים, במזרח ובמערב, בצפון ובדרום, והחמישי מוביל לפנים העיר. גדולים הם במזרח ובדרום, עם עמודים גדולים וגשרים, שאותם מרימים בשרשראות. ובמערב שער קטן, וגם לו גשר; ואל צפון שער קטן, המוביל לעיר התחתית, אל הנהרות. והשער המוביל אל המגדל גם לו גשר על שרשראות מעל שוחות. המבוא אליו הוא רק מהדרום. ממזרח, ממערב ומצפון מבוצרת היא מאוד, וגם מוגנת בנהרות.

וכנסייה גדולה במזרח העיר, ויורדים אליה בדומה לנחל קדרון אל גת שמנים... וסטפן... בנה אכסניה לחולים, ובתוכה כנסייה על-שם ניקולא הקדוש בעל הנס, על המים המתוקים. ונטע פרדסים מכל מיני פירות מובחרים, ובנה כפרים רבים ומוסדות שונים, שבהם טיפל בחולים חורים, והעניק להם מקום למנוחה. ואסף מכל כנפי מדינתו אנשים עשירים מופלגים, ויישב אותם בעיר הזאת, וחלק להם כבוד גדול, כפי שעשו פעם לשנים-עשר השליחים בעירם. ושחרר את העיר הזאת מכל מיני נטל והטיל על התושבים אחריות מלווה בהטבות ובברכת אלהים ושחרר אותם מהניצול בתנאי שלא ישנו את דעתם ונתן להם חותמת זהב אשר נושאת דיוקן העיר. ואם ישלחו ידם במסחר, לא ישלמו בשום מקום מכס או מס-מעבר... ומכל הארצות השכנות החלו נוהרים ללא הרף, ובזמן קצר ביותר נתמלאה העיר תושבים רבים מאוד. אך ככל שגדלה, לא ידע העריך בעל הזרוע הארוכה שובע. ופקד שישלחו אנשים נוספים מהארצות שתחת שלטונו, ואסף ויישב אותם כנחמיה בזמנו בירושלים.⁶ וכך גדלה ומלאה העיר הזאת חוכמה ודעת כל ימי חייה, ויאמר עליה בדברי הנביא על ירושלים: 'שאי סביב עיניך וראי כלם נקבצו באו לך חייאני'.⁷ ועד כאן על כך.

4 שיר השירים ד ד.

5 כנראה הכוונה לישו הנצרי.

6 'אלה בני המדינה העולים משבי הגולה אשר הגלה נבוכדנצר מלך בבל וישבו לירושלים וליהודה איש לעירו' – נחמיה ז ה.

7 על-פי ישעיה מט יח.